

УДК: 331.522; DOI: 10.31388/2519-884X-2020-41-195-205

Томчук О.В., к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту та поведінкової економіки
Донецького національного університету імені Василя Стуса

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ДЕМОГРАФІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ТЕРИТОРІЙ

Анотація. Доведено потребу здійснювати оцінку соціально-економічних та демографічних умов розвитку людського потенціалу в системі менеджменту території. Здійснено групування територій України у кластери за валовим внутрішнім продуктом на особу та індексом людського розвитку. Зроблено аналіз базових складових розвитку людського потенціалу, окреслено вплив детермінант на кожну складову людського потенціалу території. Розроблено пріоритетні напрями розвитку людського потенціалу Вінницької області в системі менеджменту території за виокремленими складовими, а саме трудовою, економічною, відтворювальною, інтелектуальною, культурною, що дозволить подолати просторові асиметрії, враховуючи динаміку окремих аспектів територіального розвитку людського потенціалу.

Ключові слова: людський потенціал, розвиток людського потенціалу, динамічні ряди, оцінка людського потенціалу, складові людського потенціалу, менеджмент території

JEL code classification: C10, J11, R12

Tomchuk O.V., Ph.D., Ass. Prof,
Associate Professor of Management and Behavioral Economics Department of
Vasyl' Stus Donetsk National University

SOCIO-ECONOMIC AND DEMOGRAPHIC CONDITIONS OF HUMAN POTENTIAL DEVELOPMENT IN THE TERRITORIAL MANAGEMENT SYSTEM

Abstract. Problem statement: The engine of development and a source of increasing the competitiveness territories is to ensure sustainable human development territories, which aims to increase and develop human potential and its transformation into human capital. Creating conditions for the realization of human potential determines the strategic success of both the individual territory and the socio-economic growth of the country as a whole. Therefore, the issue of assessing the socio-economic and demographic conditions of human development in the management system of the territory, which needs a scientific solution, is extremely important.

Results of the research: Territorial differentiation of human development is extremely important for Ukraine. The need to assess the socio-economic and demographic conditions of human development in the management system of the territory is outlined. To compare the development of human potential of Vinnytsia region with other territories, a cluster analysis of gross domestic product per capita and human development index. The need to assess the determinants and conditions of human development of territories in the management system of territories by selected clusters is proved. The analysis of defining components of development of human potential, in particular reproductive, labor, economic, intellectual, cultural is made. The inability to quantify the rate of change of the analyzed indicators is proved and the need for statistical analysis of the intensity of their development for the effectiveness of economic development of the country is proposed.

Conclusions: According to the results of the analysis of human potential development of the territories of Ukraine, priority directions of human potential development of Vinnytsia region in the management system of the specified territory are developed according to the selected components, namely labor, economic, reproductive, intellectual, cultural, which will overcome spatial asymmetries. human potential. Selected priority areas of human resources development of Vinnytsia region will improve the management of the territory by the state. Further research is to typologize the territories depending on the level of human potential, which will achieve a balanced human potential of the country.

Key words: human potential, human development, time series, estimation of human potential, components of human potential, territory management

Постановка проблеми. За сучасних умов розвитку економіки загальноновизнаним є розуміння того, що забезпечення стійкого розвитку територій, зокрема людського розвитку, має за мету нарощування та розвиток людського потенціалу та його трансформацію у людський капітал. При цьому глобалізаційні тенденції обумовлюють значні зміни у формуванні та використанні людського потенціалу, який є двигуном розвитку та джерелом підвищення конкурентоспроможності територій. Стан розвитку людського потенціалу територій сьогодні характеризується комплексом негативних тенденцій: зростає бідність та соціальне розшарування у суспільстві, незадоволеність населення рівнем медичного обслуговування, знижується освітній рівень та показники справжньої якості освіти, погіршуються демографічні показники та ін. Розвиток людського потенціалу є фундаментом для соціально-економічного розвитку територій. Створення умов для реалізації людського потенціалу обумовлює стратегічний успіх як для окремо взятої території, так і для соціально-економічного зростання країни в цілому.

Подолати просторові асиметрії в межах окресленої території можливо завдяки впровадженню сучасної управлінської моделі, яка має базуватись на невпинному та впевненому розвитку людського потенціалу території. При цьому важливу роль відіграють умови, механізми та інструменти розвитку людського потенціалу як запорука ефективних перетворень в системі менеджменту територій.

Тому сьогодні надзвичайно актуальним є питання оцінки соціально-економічних та демографічних умов розвитку людського потенціалу в системі менеджменту території, стратегічного аналізу середовища використання людського потенціалу та оцінка рівня людського потенціалу територій, яке потребує ґрунтовнішого наукового вирішення у зазначеному напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Погляд на розвиток економічної системи крізь призму розвитку людського потенціалу не є чимось новим. Ще Аристотель вважав, що будь-яку систему необхідно оцінювати за тим, як вона сприяє розвитку людських цінностей. Сьогодні розвиток людського потенціалу є предметом досліджень

багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них: J. Mincer, Y. Higuchi [1], S. S. Lim, R. L. Updike, A. S. Kaldjian [2], T. Arkan [4], D. Stein [5], Е.М. Лібанова [6], Л.В. Мартинова [7], Л.В. Шаульська [8] та ін.

Разом з тим, значна кількість питань залишається відкритою для дослідження, зокрема не має чітких науково обґрунтованих інструментів до визначення та оцінки людського потенціалу території.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасних тенденцій розвитку людського потенціалу територій України на основі статистичних методів та кластерного аналізу, виділення пріоритетних напрямів розвитку людського потенціалу Вінницької області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Територія є складним об'єктом менеджменту, що характеризується органічною єдністю таких складових, як населення, природи, господарства, які мають специфічні властивості та процеси розвитку.

Вимірювання розвитку людського потенціалу території бере свій початок з доповіді «Концепція та вимір людського розвитку», коли розвиток будь-якої системи розглядається як процес, у центрі якого перебуває людина [9]. З 2001 р. Державна служба статистики України розпочала щорічний моніторинг Регіонального індексу людського розвитку. Для України актуальною є територіальна диференціація людського розвитку. Це означає, що у теоретичній та практичній площинах завдання вирівнювання територіального розвитку людського потенціалу має базуватися на подоланні просторових асиметрій, але при цьому враховувати динаміку окремих аспектів територіального розвитку людського потенціалу. Це спонукає до пошуку нових підходів та аналітичних інструментів.

Визначити стратегічні напрями менеджменту території можливо завдяки виділенню особливостей соціально-економічних та демографічних умов розвитку людського потенціалу. З метою проведення порівняльного аналізу розвитку людського потенціалу Вінницької області з іншими територіями було здійснено кластерний аналіз територій України за валовим внутрішнім продуктом території на особу та Індексом людського роз-

витку. За допомогою програми STATISTICA отримано результати графічного аналізу у вигляді дендрограми (рис. 1), що дозволили розділити досліджувану сукупність територій на 5 кластерів (табл. 1).

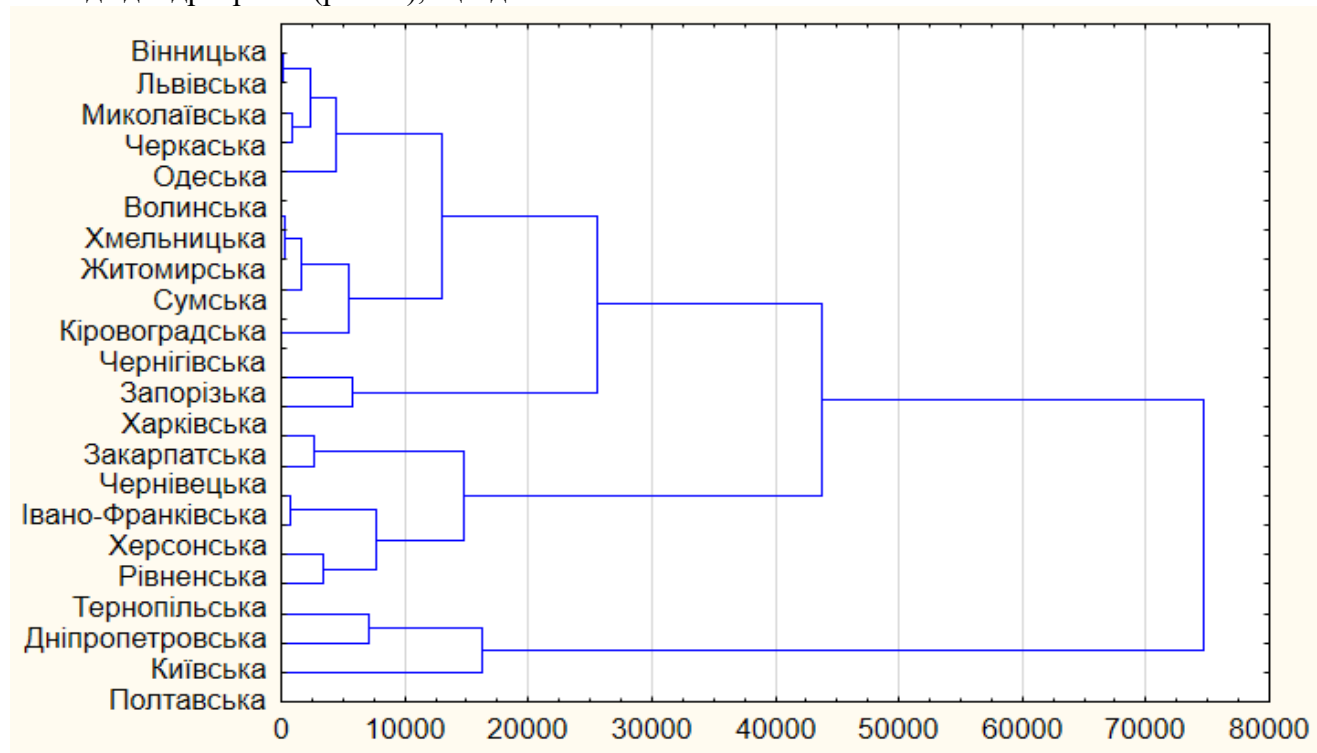

Рис. 1. Результати кластерного аналізу територій України за валовим внутрішнім продуктом на особу та індексом людського розвитку

Джерело: розраховано автором на основі [10]

Таблиця 1

Розподіл областей України за валовим внутрішнім продуктом на особу та індексом людського розвитку на кластери

1 кластер	2 кластер	3 кластер	4 кластер	5 кластер
Вінницька область Львівська область Миколаївська область Черкаська область Одеська область	Волинська область Хмельницька область Житомирська область Сумська область Кіровоградська область	Чернігівська область Запорізька область Харківська область	Закарпатська область Чернівецька область Івано-Франківська область Херсонська область Рівненська область Тернопільська область	Дніпропетровська область Київська область Полтавська область

Джерело: складено автором на основі рис. 1.

Для аналізу розвитку людського потенціалу території обрано комплекс якісних і кількісних показників, динаміка яких простежується за визначеними територіями.

Важливе значення для рівня розвитку людського потенціалу території має його

відтворювальна складова. Вона має значний вплив на соціально-економічне становище в країні. За останні роки за всіма територіями спостерігається стійке зменшення чисельності населення через його звужене відтворення (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка чисельності населення територій України у 2004-2019 рр., тис. осіб

Території	2004	2007	2010	2013	2016	2019	Відхилення 2019 від 2004, осіб	Темпи зростання 2004 до 2019, %
Україна	47280,8	46372,7	45778,5	45553,0	42584,5	41902,4	-5378,4	88,6
Вінницька	1720,1	1672,2	1641,2	1627,0	1590,4	1545,4	-174,7	89,8
Львівська	2588,0	2559,8	2544,7	2540,7	2534,0	2512,1	-75,9	97,1
Миколаївська	1229,5	1203,6	1183,3	1173,5	1150,1	1119,9	-109,6	91,1
Черкаська	1357,1	1315,5	1285,4	1268,9	1231,2	1192,1	-165,0	87,8
Одеська	2415,7	2394,7	2388,7	2395,2	2386,5	2377,2	-38,5	98,4

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України за період 2004-2019 рр. [10]

За даними табл. 2 спостерігається стійка тенденція депопуляції за всіма територіями та по Україні в цілому. За 2004-2019 рр. чисельність населення України зменшилася на 5378,4 тис. осіб або на 11,4 % і склала в 2019 р. 41902,4 тис. осіб. Аналогічна тенденція зберігається й для всіх досліджених територій України, причому слід відмітити, що найбільше скорочення за 2004-2019 рр. відбулося у Вінницькій області (на 10,2 %), що пов'язано із негативними тенденціями народжених у областях (рис. 2).

Безпрецедентним падінням народжуваності у всіх досліджених областях як складової швидкої депопуляції був запущений механізм довготривалих змін у віковому складі

населення – зменшення частки дітей і молоді та збільшення частки людей старшого і похилого віку. Україна належить до демографічно найбільш старих країн. Середня очікувана тривалість життя при народженні протягом 2004–2019 рр. по окреслених територіях коливалася в таких межах: Вінницька область – 71,9–72,7 роки, Львівська – 73,3 роки, Миколаївська – 70,1 – 71,1 роки, Одеська – 70,4 – 71,0 роки, Черкаська – 71,9 – 71,8 роки. Щодо середньої тривалості життя населення територій маємо позитивну тенденцію зростання значення показника. Але спостерігається закономірність, що тривалість життя жінок перевищує тривалість життя чоловіків.

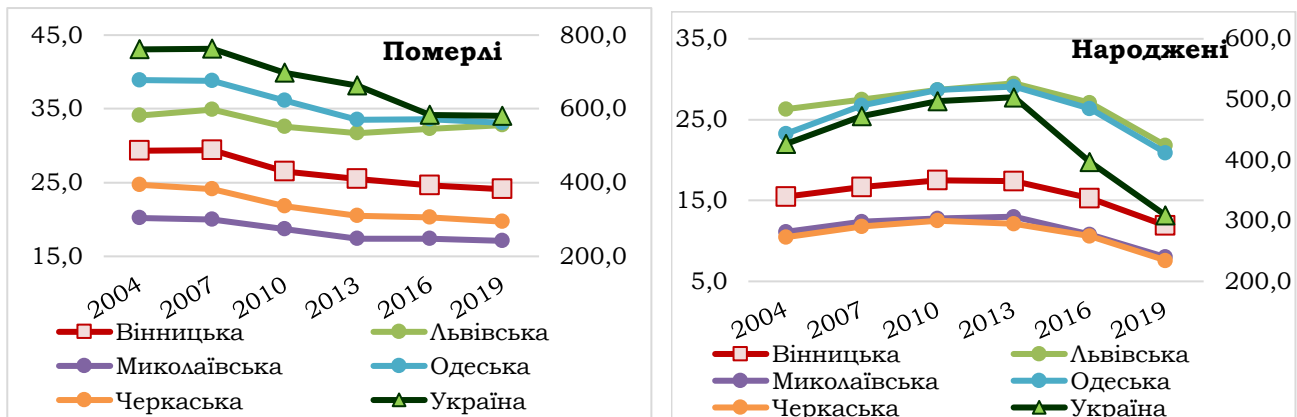

Рис. 2. Динаміка народжених та померлих на територіях України у 2004-2019 рр., тис. осіб

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України за період 2004-2019 рр. [10]

Отже, внаслідок тривалої депопуляції населення досліджені території наразі зазнають

не лише кількісних втрат, а й деформацій соціально-демографічної структури, що не-

одмінно позначається на її демографічних перспективах і можливостях забезпечення розвитку людського потенціалу.

Необхідною умовою забезпечення розвитку людського потенціалу будь-якої території є підтримання достатнього рівня господарського освоєння усіх її місцевостей, що неможливо без підтримання хоча б мінімальної щільності населення по всій території.

Наразі в деяких депресивних районах окремих територій склалася вікова структура населення з дуже високою питомою вагою осіб похилого віку через тривалу багаторічну еміграцію мешканців працездатного віку.

Внутрішні міграції відбуваються як в межах однієї території через переплив населення у міста із сільських поселень (табл. 3), так і між територіями (рис. 3).

Таблиця 3

Загальні коефіцієнти міграційного руху населення за типом місцевості за територіями у 2019 р.

	На 10 000 осіб наявного населення					
	усі потоки			міждержавна міграція		
	прибулих	вибулих	міграційний приріст, скорочення (-)	прибулих	вибулих	міграційний приріст, скорочення (-)
Міська та сільська місцевість						
Україна¹	154,4	144,8	9,6	12,3	7,2	5,1
Вінницька область	135,5	153,1	-17,6	4,4	1,8	2,6
Львівська область	139,4	135,0	4,4	5,7	5,9	-0,2
Миколаївська область	111,4	130,2	-18,8	7,1	3,1	4,0
Одеська область	162,0	123,8	38,2	26,4	3,9	22,5
Черкаська область	151,8	169,6	-17,8	3,7	3,5	0,2
Міська місцевість						
Україна¹	165,4	143,0	22,4	16,5	9,2	7,3
Вінницька область	167,7	157,4	10,3	7,6	2,5	5,1
Львівська область	155,6	145,3	10,3	7,8	7,6	0,2
Миколаївська область	115,2	114,8	0,4	8,9	3,9	5,0
Одеська область	178,4	118,5	59,9	36,9	3,5	33,4
Черкаська область	159,7	163,4	-3,7	4,5	3,9	0,6
Сільська місцевість						
Україна¹	132,9	148,3	-15,4	4,2	3,5	0,7
Вінницька область	101,4	148,5	-47,1	1,1	1,2	-0,1
Львівська область	114,0	118,9	-4,9	2,4	3,3	-0,9
Миколаївська область	103,0	163,5	-60,5	3,2	1,5	1,7
Одеська область	128,4	134,6	-6,2	5,1	4,9	0,2
Черкаська область	141,3	177,6	-36,3	2,7	2,9	-0,2

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України за період 2004-2019 рр. [10]

Традиційним для всіх територій України є потужний міграційний переплив населення із сільських поселень до міст, що пояснюється різницею у матеріальному становищі та за-

гальних стандартах життя. І хоча середні доходи містян несуттєво перевищують доходи селян, частка домогосподарств із високим

рівнем доходів у міських поселеннях понад удвічі перевищує таку в сільських.

Держава повинна впроваджувати дієві заходи щодо розвитку сільських поселень, бо в протилежному випадку внутрішня міграція може призвести до збезлюднення певних територій і надмірної концентрації населення в інших. Водночас, так само, як і міграція за кордон, вона сприяє підвищенню доходів домогосподарств, зменшенню бідності, набуттю нових знань та досвіду, тобто накопиченню людського капіталу.

Крім того, останніми роками спостерігається чітка закономірність: рівень бідності

зростає зі зменшенням розміру поселення і якщо малі міста за показниками бідності близькі до сільської місцевості, то великі, особливо Київ, різко відриваються від малих поселень. Так, рівень бідності (за відносним критерієм 75% медіанних еквівалентних витрат) у Києві становить 14,1%, в інших великих містах – 17,8%, у малих містах – 26,6%, у селах – 30,87 % [10]. Відповідно, значна частина мешканців сільських поселень та малих міст мігрують до великих міст задля покращення власного матеріального становища.

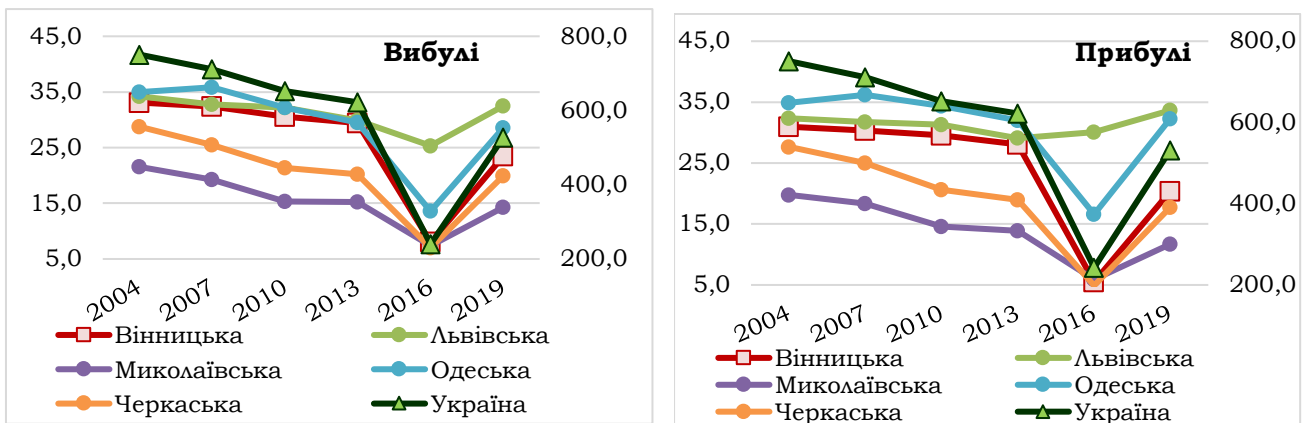

Рис. 3. Динаміка міграційного руху населення в межах України у 2004-2019 рр., тис. осіб

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України за період 2004-2019 рр. [10]

Щодо міжрегіональних міграцій, то основним реципієнтом є м. Київ та Київська область. У 2019 р. приріст населення столиці за рахунок інших регіонів сягав 13 тис. на рік, а Київської області – 25,7 тис. осіб. Відносно досліджених територій, то протягом всього дослідженого періоду втрачали населення із року в рік через внутрішню міграцію Вінницька, Черкаська, Миколаївська області. Що стосується Львівської області, то починаючи з 2016 р. сальдо внутрішньої міграції стало позитивним. Одеська область – єдина з досліджених територій, що мала нарощення населення за внутрішньою міграцією протягом 2004-2019 рр.

Разом з тим, внутрішня міграція не спричиняє втрат трудової та інтелектуальної складової людського потенціалу країни. Для країн, які є донорами робочої сили для міжнародного ринку праці, а саме до цієї групи належить і Україна, внутрішня міграція виступає вагомим альтернативним виїзду за кордон.

Особливої актуальності розробка заходів з регулювання набуває внутрішньої міграції в Україні внаслідок подій, які спричинили масові недобровільні переміщення населення, що несуть серйозні виклики для держави.

Проблема зовнішньої міграції є вкрай гострою для сучасної України (рис. 4).

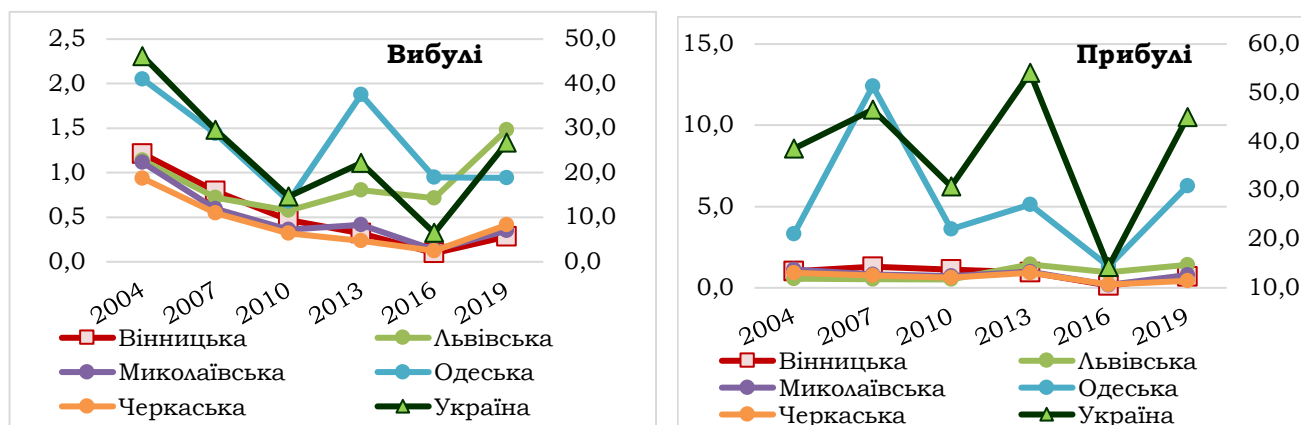

Рис. 4. Динаміка міждержавних міграційних потоків за територіями України у 2004-2019 рр., тис. осіб

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України за період 2004-2019 рр. [10]

Не дивлячись на те, що зовнішня трудова міграція сприяє надходженню в бюджет значної суми коштів, проте, масштаби негативних наслідків зовнішньої трудової міграції значно суттєвіші. Насамперед існує загроза втрати якісної робочої сили, зокрема людського, наукового й інтелектуального потенціалу за умови, якщо тимчасова трудова міграція призводить до еміграції та зміни постійного місця проживання. За підсумками 2019 р. Україна мала додатній міграційний баланс.

Суттєвим наслідком старіння населення та його сталого природного убутку за дослідженими територіями є подальше скорочення бази відтворення людського потенціалу. Вже у найближчі роки абсолютна і відносна чисельність перспективних з точки зору формування трудової складової людського потенціалу контингентів населення (осіб допрацездатного і працездатного віку) має помітно скоротитись.

За загальною логікою демоекономічного розвитку роль кількісних параметрів населення та робочої сили знижується, натомість роль якісних характеристик – неухильно зро-

стає. У зв'язку з цим актуалізується проблема пошуку певних механізмів для поліпшення якісного стану відтворення населення, що, у свою чергу, може сприяти зменшенню масштабів депопуляції.

Для ринку праці Вінницької області в 2004-2019 рр. стали характерними негативні тенденції попередніх років, а саме: зменшення зайнятості населення віком 15–70 років за методологією Міжнародної організації праці, а також відповідне збільшення безробіття (рис. 5).

Рівень безробіття в групі економічно активного населення віком 15–70 років у Вінницькій області за 2004–2019 рр. у цілому збільшився з 2,2% у 2004 р. до 2,7% у 2019 р., причому він стабільно вищий за середній показник по Україні (рис. 5).

Більшість проблем української економічної нерівності мають джерелом стійку комбінацію низької продуктивності праці; низької номінальної та реальної заробітної плати, тінізації економічної діяльності та доходів від неї.

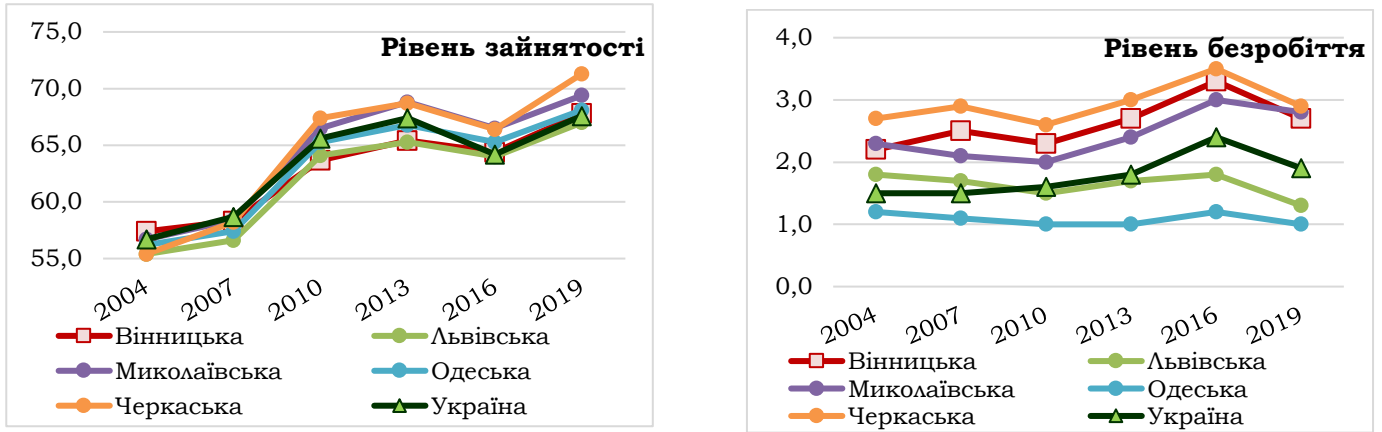

Рис. 5. Динаміка рівня зайнятості та безробіття на територіях України у 2004-2019 рр., %

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України за період 2004-2019 рр. [10]

Ще з початку 2000-х рр. в Україні здійснювалась державна політика, спрямована на забезпечення зростання реальної заробітної

плати темпами дещо вищими, ніж зростання продуктивності праці (рис. 6).

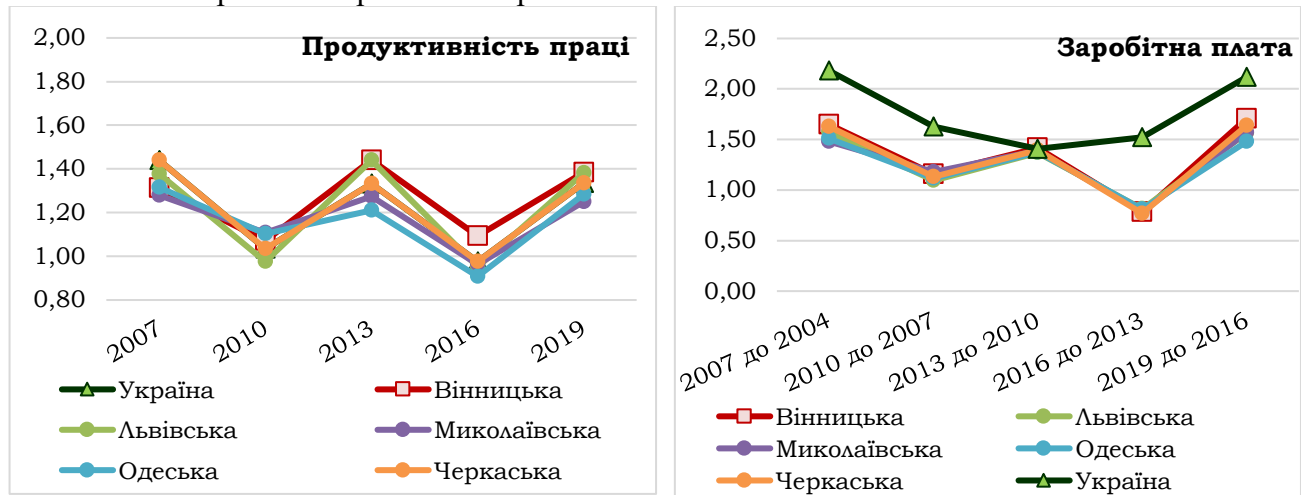

Рис.6. Динаміка продуктивності праці та реальної заробітної плати на територіях України у 2004-2019 рр., % до попереднього року

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України за період 2004-2019 рр. [10]

Знецінення зарплат визнається серйозною перешкодою на шляху до збереження і розвитку трудового потенціалу України.

Для діагностики економічних умов розвитку людського потенціалу території традиційно аналізується рівень життя населення, базовим індикатором якого є середньомісячна заробітна плата (табл. 4).

Дані табл. 4 демонструють, що у 2004 р. співвідношення середньої та мінімальної заробітної плати у Вінницькій області було мінімальним серед аналізованих територій, а ось у 2019 р. є типовим, що обумовлено позитивною динамікою в період 2004-2019 рр. та вирівнюванням.

Таблиця 4

**Динаміка співвідношення середньої та мінімальної заробітної плати в
регіонах України у 2004-2019 рр.**

Регіони	2004	2007	2010	2013	2016	2019	Відхилення 2019 від 2004	Темпи зростання 2019 до 2004, %
Україна	2,49	2,94	2,43	2,68	3,24	2,52	0,03	101,0
Вінницька	1,84	2,23	1,93	2,18	2,62	2,23	0,39	121,4
Львівська	2,21	2,57	2,11	2,29	2,85	2,22	0,01	100,7
Миколаївська	2,38	2,61	2,30	2,54	3,05	2,39	0,01	100,3
Черкаська	2,39	2,67	2,22	2,42	3,01	2,22	-0,17	92,8
Одеська	1,96	2,36	1,99	2,20	2,59	2,12	0,16	107,9

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України за період 2004-2019 рр. [10]

Узагальнюючи результати аналізу базових умов формування людського потенціалу територій України, враховуючи тенденції середовища розвитку людського потенціалу Вінницької області та систематизуючи результати попередніх досліджень, пропонуємо комплекс напрямів розвитку людського потенціалу Вінницької області в системі менеджменту зазначеної території (рис. 7).

Висновки. Отже, ключові тенденції розвитку людського потенціалу територій України протягом 2004–2019 рр. дозволили зробити висновки не тільки відносно збереження значної диференціації територій України за окремими складовими людського потенціалу, а й виявлення стагнації деяких характеристик розвитку. На основі проведеного аналізу сучасного стану людського потенціалу Вінницької, Львівської, Миколаївської, Оде-

ської та Черкаської областей можна зробити висновок, що однією з головних проблем є проблема зайнятості населення та стан ринку праці.

Виходячи з цього, основними завданнями менеджменту територій на державному рівні можна вважати сприяння працевлаштуванню та раціональній суспільно-корисній зайнятості працездатного населення, запобігання масовому безробіттю шляхом здійснення активної політики на ринку праці та надання соціальної та матеріальної підтримки громадянам, що потребують соціального захисту.

З урахуванням виявлених тенденцій та з метою удосконалення менеджменту території з боку держави запропоновані пріоритетні напрями розвитку людського потенціалу Вінницької області.

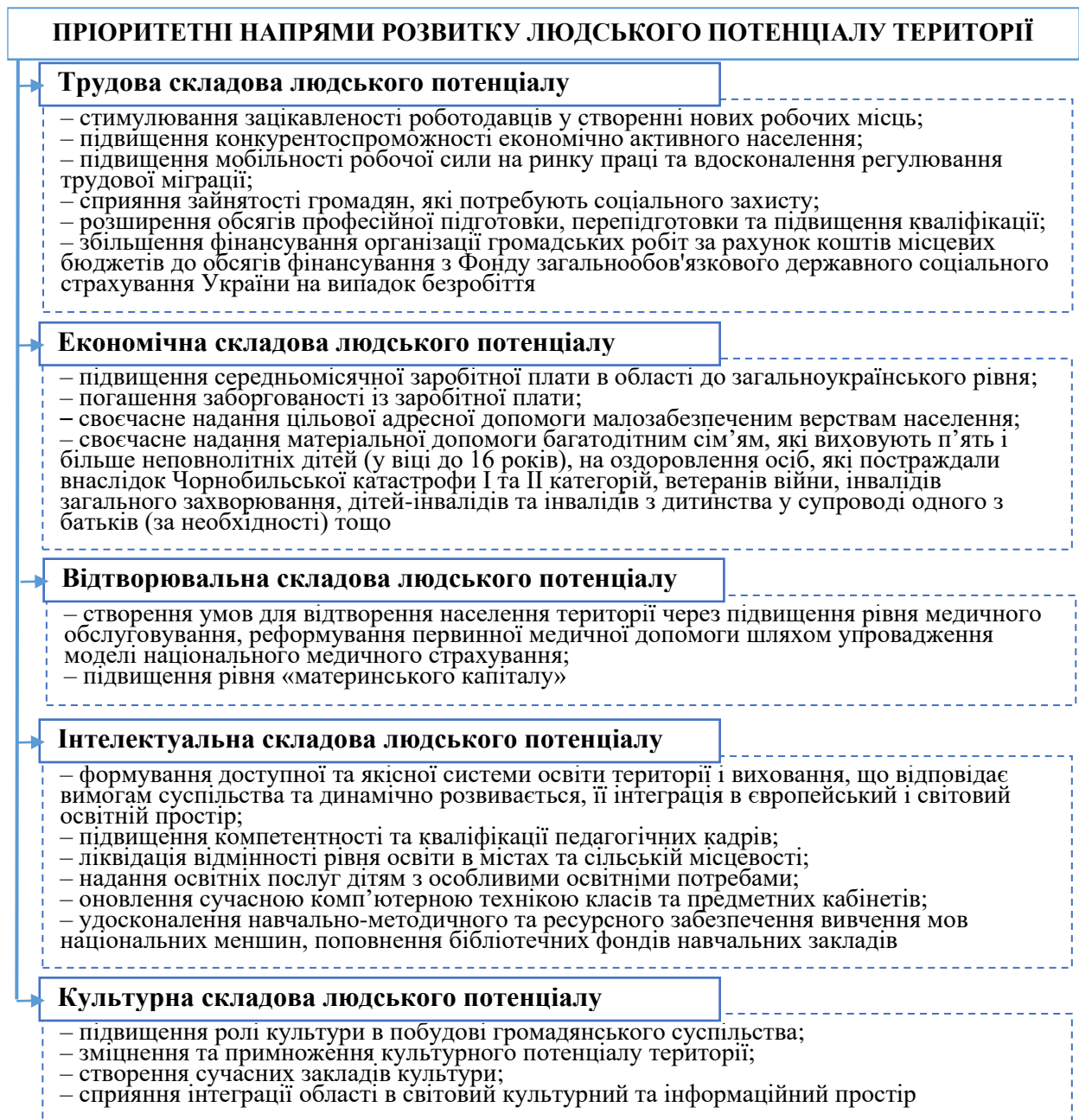

Рис. 7. Пріоритетні напрями розвитку людського потенціалу Вінницької області в системі менеджменту зазначеної території

Джерело: складено автором

Логічним доповненням методів оцінки людського потенціалу територій є їхня типологізація за рівнем потенціалу для згладжування диспропорційності та забезпечення

більшої збалансованості розвитку людського потенціалу країни, що буде враховано у подальших наукових дослідженнях автора.

Список літератури:

1. Mincer J, Higuchi Y. Wage Structures and Labor Turnover the United States and Japan. *Jornal of the Japanese and Internation Economics*. 1988. № 2.
2. Stephen S. Lim, Rachel L. Updike, Alexander S. Kaldjian, Ryan M. Barber, Krycia Cowling, Hunter York, Joseph Friedman, R. Xu, Joanna L Whisnant, Heather J. Taylor, Andrew T. Leever, Yesenia Roman, Miranda F. Bryant, Joseph Dieleman, Emmanuela Gakidou, Christopher J. L. Murray (2018), Measuring human capital: a systematic analysis of 195 countries and territories, 1990–2016. *Lance*, Vol. 392 October 6. P. 1217–1234. Retrieved from: <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S0140-6736%2818%2931941-X>.

3. Hanushek EA. Economic growth in developing countries: the role of human capital. *Econ Educ Rev.* 2013. Vol. 37. P. 204–212.
4. Arkan T. (2016). Human Resources Accounting: A Suggested Model for Measurement and Valuation. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 1(79). P. 173–193. Retrieved from: https://wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/79-2016/FRFU-79-173.pdf.
5. Stein D. (2010). Bilanzierung von Humankapital. Grundlagen und Möglichkeiten für die unternehmerische Praxis. Köln.
6. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків: колективна науково-аналітична монографія / За ред. Е.М. Лібанової. К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України; Держстат України, 2010. 496 с.
7. Мартинова Л.Б. Сутнісна характеристика людського потенціалу. Оцінка людського потенціалу: регіональний аналіз і прогноз: монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. В.М. Нижника. Хмельницький: ХНУ, 2015. 501 с.
8. Shaulska L., Yakymova N., Krymova M. Innovative employment in the structure of the modern labor market. *European journal of transformation studies*. Volume: 8. Issue: 1. 2020. P. 79-92.
9. Human Development Report 2014 Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience. URL: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1990/chapters>.
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Офіційний сайт Головного управління статистики у Вінницькій області. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Reference:

1. Mincer J, Higuchi Y. (1988) Wage Structures and Labor Turnover the United States and Japan. *Jornal of the Japanese and Internation Economics*, № 2.
2. Stephen S. Lim, Rachel L. Updike, Alexander S. Kaldjian, Ryan M. Barber, Krycia Cowling, Hunter York, Joseph Friedman, R. Xu, Joanna L Whisnant, Heather J. Taylor, Andrew T. Leever, Yesenia Roman, Miranda F. Bryant, Joseph Dieleman, Emmanuela Gakidou, Christopher J. L. Murray (2018), Measuring human capital: a systematic analysis of 195 countries and territories, 1990–2016. *Lancet*, Vol. 392 October 6, pp. 1217–1234. URL: <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S0140-6736%2818%2931941-X>.
3. Hanushek EA. (2013), Economic growth in developing countries: the role of human capital. *Econ Educ Rev.*, vol. 37, pp. 204–212.
4. Arkan T. (2016). Human Resources Accounting: A Suggested Model for Measurement and Valuation. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 1(79), pp. 173–193. URL: https://wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/79-2016/FRFU-79-173.pdf.
5. Stein D. (2010). Bilanzierung von Humankapital. Grundlagen und Möglichkeiten für die unternehmerische Praxis. Köln.
6. Lyuds'kyj rozvy`tok v Ukrayini: minimizaciya social'ny`x ry`zy`kiv (2010): kolekty`vna naukovo-anality`chna monografiya / Za red. E.M. Libanovoyi. K.: In-t demografiyi ta social'ny`x doslidzhen` im. M.V. Ptuxy` NAN Ukrayiny`; Derzhstat Ukrayiny`, 496 p.
7. Marty`nova L.B. (2015), Sutnisna xaraktery`sty`ka lyuds`kogo potencialu. Ocinka lyuds`kogo potencialu: regional'ny`j analiz i prognoz: monografiya / za nauk. red. d-ra ekon. nauk, prof. V.M. Ny`zhny`ka. Xmel'ny`cz`ky`j: XNU. 501 p.
8. Shaulska L., Yakymova N., Krymova M. (2020), Innovative employment in the structure of the modern labor market. *European journal of transformation studies*. Volume: 8. Issue: 1, pp. 79-92.
9. Human Development Report 2014 Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience. Retrieved from: <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1990/chapters>.
10. Oficijny`j sajt Derzhavnoyi sluzhby` staty`sty`ky` Ukrayiny`. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Oficijny`j sajt Golovnogo upravlinnya staty`sty`ky` u Vinny`cz`kij oblasti. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>